

Kiss Margita:

A magyar könyv feldolgozása a Szerb Matica Könyvtárában

Amint már az imént Pintér Adrienne kolléganóm kifejtette, a Szerb Matica intézménye a távoli 1826-ban a magyarországi szerbek irodalmi és szellemi életének felkarolása céljából alakult. Működésének homlokterében az Újvidéken szerkesztett és Budán nyomtatott Szerbszka ljetopisz c. folyóirat patronálása, az értékes szerb nyelvű könyvtermés begyűjtése, valamint közhasznú kiadványok megjelentetése volt. Az említett folyóirat 1873-tól Letopis Matice srpske (a Szerb Matica Évkönyve) címmel kerül az olvasók asztalára. Ma már világviszonylatban a legrégebbi irodalmi jellegű periodikumnak minősül. A hosszú hagyományokra visszatekintő magyar-délszláv kultúrkapcsolatok vonzáskörében főként az utóbbi ötödfél évtized során fokozott figyelmet tulajdonít a Vajdaságban élő nemzeti kisebbségek alkotóinak, így a délvidéki magyar irodalmi törekvéseknek is.

A szerb könyvek mellett az intézmény megalakulásától kezdődően a magyar nyelvű kiadványok természetesen jutottak a könyvtár polcaira, úgyhogy e tekintetben az újvidéki Szerb Matica Könyvtára jelenleg az egyik leggazdagabb jugoszláviai magyar könyvállománnyal, azaz hozzávetőlegesen 40000 címszóval rendelkezik. Ez a nagyságrend a nem szerb nyelvű kötetek kb. 1/5-ét adja. Számítógépes feldolgozása 1989 óta folyamatos. Az újonnan érkező címszavak betáplálása naprakész, az állomány régebbi beszerzésű darabjai pedig fokozatosan kerülnek az adatbázisba. Az I. formátumú kiadványok elektronikus katalógizálásán már túl vagyunk. Jelenleg II. formátumúakon dolgozunk. A nagyobb méretűek példányainak adatbázisba iktatása technikai okokból egyelőre várat magára.

A magyar könyv valamennyi monografikus gyűjteményben képviselt. Feldolgozásmódjának perdöntő tényezője a besorolás, vagyis az a szempont, hogy az adott kiadványt melyik állományba rendezik. A legtöbb kötet a rendes állomány idegen, azaz nem szerb nyelvű részlegét gazdagítja. Ebben kapnak helyet a Magyarországon és más országokban kiadott és nyomtatott magyar, továbbá a hazai, ugyancsak magyar nyelvű, túlnyomórészt régebbi kiadású könyvek. Katalógizálásuk ISBD(M)-szabványos. Jelzetük tekintetében a numerus currens elve érvényesül. Megjegyzendő, hogy Magyarországról mostanában mind ritkábban és igencsak foghíjasan érkeznek a könyvek.

A magyar nyelvű könyvállomány az irodalmi művek, szak- és kézikönyvek mellett jelentékeny enciklopédikus kiadványokat is magában foglal. Az újabbak közül pl. az Akadémiai Kiadó 19 kötetes Világirodalmi Lexikona, a Magyar Katolikus Lexikon, a régebbiek sorából a Pallas és Révai nagylexikonok, Az Osztrák-Magyar Monarchia Írásban és Képből c. forrásértékű kiadvány vaskos kötetei és más fontos, lexikon jellegű művek az általános, illetve a tudományos olvasóban szabadpolcos elhelyezést nyertek.

Bibliográfiai szolgálatunk a Vajdaságban kiadott és nyomtatott, azaz délvidéki vonatkozású kötetek begyűjtését és feldolgozását látja el. A szerb nyelvű és a Jugoszlávia északi részén élő nemzeti kisebbségek nyelvein megjelenő könyvek, azaz a magyar, szlovák, román, ruszin, német és egyéb címszavak azonos elbírálásban részesülnek. Bibliográfusaink 1981 óta évkönyvben adnak számot a vajdasági könyvtermésről. A bibliográfiai évkönyvek hat fejezetre oszlanak, minthogy a monografikus kiadványokat nyelvi szempontból csoportosítják. Az első, legterjedelmesebb rész a szerb (cirill és latin betűs), amásodik pedig a magyar nyelvű köteteket ismerteti. A kisebbségi nyelveken kiadott könyveket taglaló bibliográfiai egységek kettős számozásúak: az első számjegy a folyamatos, a másik viszont az egyes nyelvcsoportokon belüli tételszámot jelöli.

A helytörténeti gyűjteményben kaptak helyet a mai Vajdaság, illetve a karlócai szerb pravoszláv (ortodox) püspökség történelmi területén megjelent, illetve az e térséggel közvetlen vagy közvetett kapcsolatban álló kiadványok. Az említett kötetek szokványos feldolgozásúak. Külön jelzetet és katalógust kapnak. Mivelhogy zömében muzeális jellegű anyagot képviselnek, a nyilvánosság számára zártak. A helytörténeti vonatkozású magyar nyelvű címszavak száma az elektronikus katalógusba mostanáig betáplált adatok alapján 500. A valós nagyságrend azonban ennek a többszöröse. A helytörténeti gyűjteményben található egyebek között Szabadka sz. kir. Város 1884-es kiadású szervezeti szabályrendelete, a verseci születésű, közkedvelt századvégi írónk, Herczeg Ferenc Simon Zsuzsa c., 1894-ben Budapesten napvilágot látott regénye és Iványi István ma is forrásértékűnek minősülő kétkötetes munkája, a Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára. Ennek kapcsán térek ki arra a mozzanatra, hogy a szóban forgó régi könyvpéldányok többsége megszüntetett intézményi és közkönyvtárakból, valamint tekintélyes magángyűjteményekből, ajándék vagy hagyaték gyanánt került hozzánk, amit a kötetek cím- és fedőlapján, borítóján vagy más helyén, részben vagy teljesen még olvasható, olykor azonban az idők során már jócskán elmosódott bélyegzők, pecsétek, könyvjegyek, aláírások és ajánlások szemléltetnek. Róluk – magyar vonatkozásban is – akár külön tanulmányban foglalkozhatnánk, hiszen megannyi érdekes és fontos, főként kor- és kultúrtörténeti adatot rejtenek. A vázolt specifikumokat a kiadvány állományi hovatartozásától függetlenül feldolgozáskor kötelezően figyelembe vesszük.

A régiségtári állomány magyar nyelvű és magyar vonatkozású részlege meglehetősen szerény, de annál értékesebb. Feldolgozásakor az ISBD(A)-szabványt követjük. Jobbadán a magyar klasszikusok műveinek ritkaságszámba menő példányai, törvény- és szakkönyvek, továbbá vallásos irodalmi kiadványok alkotják. Régiségtárunk becses darabja, egyszersmind a Szerb Matica Könyvtárának legrégebb magyar nyelvű kötete az első teljes magyar katolikus Bibliafordítás, azaz Káldi György 1626-os bécsi nyomtatású Ó- és Újszövetsége.

A vajdasági szellemi életben immár évszázados hagyománya van a különböző nemzeti és kisebbségi irodalmak és kultúrák kölcsönös figyelemmel kísérésének, magyarázatának és tolmácsolásának. A múlt században pl. Jovan Jovanović-Zmaj neves újvidéki orvos író Petőfi, Arany, Vörösmarty és mások költeményeit, valamint Madách Tragédiáját tette élvezhetővé a szerb olvasóközönség számára. Tolmácsolásait világviszonylatban is a legjobbak között tartják számon. 1928-ban a szabadkai Minerva nyomdájából került ki a modern szerb lírikusok antológiája, a Bazsalikom c. kötet; a válogatás és fordítás Debreczeni József és Szenteleky Kornél, a vajdasági magyar irodalom két kulcs-személyiségének a munkáját dícséri. Ady verseit Mladen Leskovac ültette át szerb nyelvre, a zombori születésű Veljko Petrović prózairót és Herczeg Jánost, a bánási származású Miroslav Antić lírikust és Fehér Ferenc újvidéki költőt évtizedeken át meleg baráti kapcsolatok fűzték össze ... A szerb nyelvterületen mostanság páratlan népszerűségnek örvendő Hamvas Béla esszékötetei Sava Babić Szabadkáról Belgrádba származott író gondozásában úgyszólván pillanatok alatt elkelnek; tekintélyes vajdasági és szerbiai kiadóházak versengenek a nemrégiben felfedezett magyar író műveinek megjelentetési jogáért, úgyhogy valamennyi Hamvas-kézirat szerbül már évek óta olvasható.

Mindezeket és a velük hasonlatos folyamatokat híven tükrözi a jugoszláviai magyar műfordítástörténet, amely különösképpen a második világháború után jelentékeny és megbecsült irodalmi tevékenység rangjára emelkedett. A fordításirodalmi könyvtermést az eredeti művekkel együtt őrizzük a mi könyvtárunkban is. A különböző állományokba, illetve

gyűjteményekbe sorolásuk alkalmával meghatározó tényező a kiadvány nyelve. Így tehát a határon inneni és túli magyar szerzők szerbre fordított versei, novellái, drámái stb. a hazai kötetek sorában, a szerb költői alkotások magyarul tolmácsolt kiadványai, ha külföldön láttak napvilágot, a rendes állomány magyar részlegében kerülnek feldolgozásra, ha pedig odahaza adták és nyomtatták ki őket, bibliográfiai feldolgozás tárgyát képezik. Ennek folytán számtalan magyar vonatkozású kiadványkönyvtárunkban más (angol, francia, német, orosz, szerb stb.) nyelvű állományrészekben szerepel.